

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ВИЩОЇ ОСВІТИ «ХОРТИЦЬКА  
НАЦІОНАЛЬНА НАВЧАЛЬНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНА АКАДЕМІЯ»  
ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Факультет реабілітаційної педагогіки та соціальної роботи  
Кафедра соціальної роботи

## БАКАЛАВРСЬКА РОБОТА

### РОЗВИТОК ЕМПАТІЇ ПІДЛІТКІВ В ПРОЦЕСІ СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Виконала студентка: \_\_\_\_\_ 4 \_\_\_\_\_ курсу \_\_\_\_\_  
освітньо-професійна програма Соціальна педагогіка  
спеціальність \_\_\_\_\_ 231 Соціальна робота \_\_\_\_\_  
(шифр і назва спеціальності)  
Тубальцева А.Д.  
\_\_\_\_\_ (ініціали та прізвище)

Керівник \_\_\_\_\_  
Доцент кафедри соціальної роботи,  
канд. пед. наук, Клопота О.А.  
\_\_\_\_\_ (посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Рецензент \_\_\_\_\_  
доцент кафедри соціальної філософії та управління  
Запорізького національного університету,  
кандидат філософських наук, доцент, Масюк О.П.  
\_\_\_\_\_ (посада, вчене звання, науковий ступінь, прізвище та ініціали)

Запоріжжя – 2020

## РЕФЕРАТ

Бакалаврська робота «Розвиток емпатії підлітків в процесі соціально значущої діяльності» 54 с., 7 рис., 5 табл., 44 джерела, 2 додатки.

Об'єкт дослідження – емпатія підлітків.

Предмет дослідження – процес розвитку емпатії підлітків у процесі соціально значущої діяльності.

Методи дослідження – теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення), емпіричні (опитування, кількісний та якісний аналіз результатів), «Діагностика рівня полікомунікативної емпатії» (Н. Фетискин).

У роботі розглядається проблема розвитку емпатії підлітків в процесі соціально значущої діяльності.

Було досліджено особливості розвитку емпатії у підлітковому віці, виявлено рівень емпатії по 6 шкалам: щодо батьків, тварин, людей похилого віку, дітей, героїв художніх творів, малознайомих і незнайомих людей. З метою створення умов для підвищення рівня емпатії підлітків було розроблено цикл занять основою якого стала соціально значуща діяльність.

Результати дослідження пройшли апробацію на I Міжнародної науково-практичної конференції *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір* (м. Запоріжжя, 14 травня 2020 р.).

Публікація: Тубальцева А. Д. Роль та місце емпатії в соціальному розвитку підлітків. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір* : збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 14 травня 2020 р.). Запоріжжя: Вид-во Хортицької національної академії, 2020 (подано до друку).

**ЕМПАТІЯ, ПІДЛІТКОВИЙ ВІК, СОЦІАЛЬНО ЗНАЧУЩА ДІЯЛЬНІСТЬ**

## ВСТУП

**Актуальність дослідження** зумовлена тим, що в сучасних умовах переосмислення загальнолюдських понять і цінностей, духовне благополуччя суспільства неможливе без гуманізації всіх сфер його життя.

Соціально-економічні і політичні процеси, які відбуваються в Україні, зумовлюють зміни в моральній атмосфері суспільства. Утвердження демократичних норм суспільного життя висуває нові вимоги до духовного розвитку дитини, її підготовки до життя.

Найбільш чутливим періодом є перехід у підлітковий вік, що спричинено власними глибокими змінами, як фізичними так і соціальними. Взаємодія особистості з суспільством в цей період характеризується вираженими емоційними реакціями та гострими переживаннями. Тому, саме в підлітковому віці формування емпатії є важливою умовою, адже це сприятливий період для закріплення емпатійності як особистісної якості.

Різні аспекти розвитку особистості висвітлювали педагоги та психологи К. Абульханова-Славська, Б. Ельконін, Л. Журавльова, Г. Костюк, С. Максименко, В. Сухомлинський та інші, роботи яких стали методологічним та теоретичним підґрунтям для багатьох досліджень цієї проблеми.

Дослідженню феномена емпатії присвячено значну кількість публікацій, але досі цей феномен залишається предметом гострих дискусій серед педагогів, філософів, психологів та представників інших наук.

Виходячи з вищезначеного, представляється актуальним і доцільним здійснення наукового дослідження на тему: «Розвиток емпатії підлітків в процесі соціально значущої діяльності».

**Об'єкт дослідження:** емпатія підлітків.

**Предмет дослідження:** процес розвитку емпатії підлітків у процесі соціально значущої діяльності.

**Мета:** теоретичне обґрунтування та емпіричне дослідження процесу розвитку емпатії підлітків з використанням соціально значущої діяльності.

**Завдання:**

- 1) Здійснити аналіз наукової літератури щодо визначення сутності й змісту поняття «емпатія»;
- 2) Дослідити особливості розвитку емпатії в підлітковому віці;
- 3) Визначити рівень розвитку емпатії підлітків;
- 4) Розробити цикл занять, спрямований на розвиток емпатії підлітків з використанням соціально значущої діяльності.

**Методи дослідження:** теоретичні (аналіз, синтез, узагальнення), емпіричні (опитування, кількісний та якісний аналіз результатів). В дослідженні використано методика: «Діагностика рівня полікомунікативної емпатії» (Н. Фетискин).

**Експериментальна база:** Запорізький академічний ліцей I-III ст. №23. Вибірка складалася з 26 осіб з числа учнів 6 класів.

**Апробація результатів дослідження.** *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір* : збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 14 травня 2020 р.). Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2020 (подано до друку).

**Публікації.** Зміст і результати дослідження висвітлено у публікації:

Тубальцева А. Д. Роль та місце емпатії в соціальному розвитку підлітків. *Освітні і культурно-мистецькі практики в контексті інтеграції України у міжнародний науково-інноваційний простір* : збірник тез доповідей I Міжнародної науково-практичної конференції (м. Запоріжжя, 14 травня 2020 р.). Запоріжжя : Вид-во Хортицької національної академії, 2020 (подано до друку).

**Структура.** Бакалаврська робота складається зі вступу, двох розділів, списку використаних джерел (44 позиції), 2 додатків, 2 таблиць, 7 рисунків. Загальний обсяг роботи становить 54 сторінки, з яких основний текст – 37 сторінок.

## ВИСНОВКИ

Результати нашого дослідження забезпечили позитивне вирішення поставлених завдань та дозволили сформулювати такі висновки.

1. У процесі вивчення наукової літератури було проаналізовано сутність і зміст поняття «емпатія», досліджено його генезис, розглянуто вітчизняні та зарубіжні публікації. Найбільш доцільним вважаємо використання узагальненого визначення терміну «емпатія» – особлива форма психічного відображення суб'єктом (емпатуючим) об'єктивної реальності, що опосередкована внутрішнім світом суб'єкта (емпата). Сутність емпатії полягає у відображенні суб'єктом емпатії переживань емпата і трансформації цих переживань у власні.

2. Визначено особливості розвитку емпатії у підлітковому віці, відмічено «критичні періоди» розбалансованості динамічного процесу взаємодії дитини і суспільства, що виникає при переході з молодшого шкільного у підлітковий вік та впливає на особистісний і соціальний розвиток дитини. Вони стосуються стрімкого фізичного розвитку організму, а також відносин, які складаються у підлітків з однолітками та дорослими. Еталони міжособистісного сприймання та оцінки, якими користуються підлітки, стають все більш узагальненими і співвідносяться з суспільними ідеалами, нормами та цінностями. Тому, саме в підлітковому віці емпатійність може укорінюватися як стійка особистісна якість.

3. В ході емпіричного дослідження визначено рівень розвитку полікомунікативної емпатії по 6 шкалам: щодо батьків, тварин, людей похилого віку, дітей, героїв художніх творів, малознайомих і незнайомих людей.

Виявлено, що стосовно батьків полікомунікативна емпатія у більшості підлітків проявляється на: середньому 67,87 % рівні. Щодо емпатії стосовно людей похилого віку – переважають середній і низький рівні (35,7 % і 28,56 % відповідно). Емпатія до дітей проявилася аналогічно (середній рівень у 39,27 % та низький – у 32,13 %). Відносно тварин показники дуже високого рівня

10,5 %, високий рівень складає 21,42 %, середній 46,41 %, підлітків з низьким рівнем виявлено 12,28 % і з дуже низьким 7,14 %. Дослідження за шкалою емпатійності стосовно героїв художніх творів виявило, що переважає середній (32,13 %) та низький (42,84 %) рівні. Незнайомі люди викликають емпатію в опитаних на середньому (24,99 %) та низькому (53,55 %) рівнях.

За загальними результатами дослідження підлітки з дуже високим та дуже низьким рівнем полукомунікативної емпатії відсутні, високий рівень складають 14,28 %, середній 49,98 % та низький 35,75 %.

4. З метою створення умов для підвищення рівня емпатії підлітків розроблено цикл занять в процесі соціально значущої діяльності. Цикл занять включає три блоки: організаційно-мотиваційний, соціально значущий та підсумково-узагальнювальний. Враховуючи особливості підліткового віку доцільними для розвитку емпатії було визначено волонтерство, спрямоване на допомогу безхатнім тваринам.

Отже, на основі вищезначених висновків можна вважати обґрунтованою необхідність і важливість розробки і впровадження циклу занять з соціально значущої діяльності задля підвищення рівня емпатії підлітків.

Разом з цим варто зауважити, що, дана робота не претендує на завершеність дослідження з даної проблеми та буде продовжена.